

DESPRE GREȘELILE DIN LIMBAJUL PRESEI DIGITALE

ANA-MARIA BARBU

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” al Academiei Române /
Universitatea din București
anamaria.barbu@g.unibuc.ro

Cuvinte-cheie: *presă digitală, limbajul presei, greșeli de limbă, influențe englezești.*

Keywords: *digital mass media, mass-media language, language mistakes, English influences.*

1. INTRODUCERE

În presa digitală există prea multe greșeli de limbă. Este incontestabil că sunt mult mai multe decât în presa dinaintea internetului. Aceasta este o stare de fapt semnalată în multe țări și la care se face referire constant în numeroase articole și rapoarte care vizează presa (Jacquet 2020: 9, Pisarek și Barczyszyn-Madziarz 2014: 148, Reinke 2005: 9 și alții). Mass-media a atras în decursul timpului interesul multor cercetători din diferite domenii: lingvistic, sociologic, psihologic, politic etc. și, în acest context, există studii care încearcă să explice calitatea limbajului din presa online din diferite perspective. Astfel, Jacquet (2020) face o cercetare amplă privind mai mulți factori care influențează felul în care jurnaliștii utilizează limba. Pe lângă competențele lingvistice ale acestora – factorul cel mai des invocat de cei care critică în general limbajul presei –, de practica lingvistică a jurnaliștilor mai sunt responsabili și factori precum reprezentările lor lingvistice și profesionale, constrângerile de producție, instrumentele utilizate, organizarea muncii jurnaliștilor sau strategiile întreprinderilor de presă (Jacquet 2020: 12). Așadar, practica lingvistică a jurnaliștilor este rezultatul unui complex de factori, care nu include doar greșeli incontestabile precum dezacordul dintre subiect și predicat sau omiterea unor litere într-un cuvânt, ci și „greșeli”, sau mai bine zis *abateri lingvistice*, așa cum le numește Teleoacă (2003: 154), generate de caracterul permanent variabil al limbii la nivel diacronic, diastratic, diatopic etc. pe care limbajul jurnalistic îl reflectă în mod deosebit.¹ Deși vorbitorii sunt convinși

¹ Când vorbim despre greșeli de limbă trebuie să avem în vedere și că aprecierea acestora are un anumit grad de subiectivitate. Greșelile propriu-zise sunt cele care pot fi raportate la o normă explicită, dar cum nu se poate norma totul, în stabilirea a ceea ce este greșit sau nu, intervine în bună măsură idiolectul evaluatorului, preferințele și habitudinile sale lingvistice. Ce pare greșit sau „corectabil” unui lingvist poate părea acceptabil sau corect altuia.

că nu există decât forme corecte și forme greșite, în realitate nu pot fi încadrate în această clasificare binară toate faptele lingvistice și orice analiză a limbajului presei trebuie să țină seama de acest caracter non-binar.

Totuși afirmația cu care am început acest articol, că limbajul presei digitale conține prea multe greșeli de limbă, este susținută fie și numai de numeroasele și exasperantele (din perspectiva publicului) greșeli de ortografie și, în general, de tehnoredactare. Redacțiile explică acest lucru prin numărul insuficient de jurnaliști (dat de lipsa resurselor financiare), care, în plus, trebuie să acționeze rapid (în general, din motive concurențiale și comerciale). Aceasta este o situație aproape permanentă, care face ca redactorii-șefi să privească greșelile de limbă ca pe o fatalitate, poziție care intră însă în permanent dezacord cu așteptările legitime ale publicului (Jacquet 2020: 9). Publicul – atât nativ, cât și non-nativ – se așteaptă ca jurnaliștii (văzuți ca scriitori și persoane educate) să ofere modele de limbă. Instituțiile din mass-media sunt, într-adevăr, instituții lingvistice importante, pentru că ele expun publicul cel mai mult, chiar zilnic, la limba vorbită și scrisă, reflectă și modelează un anumit uz și o anumită atitudine lingvistică în comunitatea de vorbitori și reprezintă o sursă primară (dacă nu singura) pentru cei care învață limba respectivă (Bell 1998, Reinke 2005: 9, Jacquet 2020: 24). Astfel se creează un conflict, devenit aproape permanent, între ceea ce oferă mass-media și ceea ce așteaptă publicul din punct de vedere lingvistic.

În acest conflict, studiul de față vine cumva în sprijinul publicului, prezentând o aplicație de monitorizare a limbajului presei online din România și o analiză a faptelor de limbă înregistrate. El se adaugă altor studii critice care vizează presa scrisă, dintre care amintim Borțun 2015, Codău 2018, Teleoacă 2003,² sau pe cea audiovizuală, de referință fiind seria de rapoarte privind calitatea limbii române la posturile de radio și de televiziune elaborate de Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” în perioada 2007–2016 la inițiativa Centrului Național al Audiovizualului³.

Opțiunea noastră de a studia limbajul din varianta online a presei are la bază caracteristicile enunțate de Vintilă-Rădulescu (2009: 328): această variantă fiind presă scrisă, presupune un proces de reflecție și de redactare relativ mai îndelungat decât comunicarea orală; accesul la presa de pe internet, în special al tinerilor, este mult mai diversificat și mai rapid decât la presa tipărită; existența unui număr mare de variante ale aceleiași știri; precum și caracterul interactiv al presei digitale prin posibilitatea ca publicul să facă comentarii. Toate aceste caracteristici pun în evidență o relație presă – public mult mai strânsă și necesitatea rezolvării „conflictului” dintre calitatea limbajului oferit de presă și cea așteptată de public.

² Merită menționată, ca preocupare a publicului, și existența unor bloguri mai mult sau mai puțin active, cu titluri sugestive precum „Poliția limbii române” sau „Greșeli din presa contemporană”, la care se adaugă numeroase postări ocazionale pe diferite site-uri.

³ Aceste rapoarte pot fi consultate la adresa: www.cna.ro/-Calitatea-limbii-romane-la-.html.

Studiul prezentat aici este rezultatul unui proiect de monitorizare a calității limbajului din presa digitală inițiat de Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. În acest proiect un rol important îl are și Asociația Dexonline, care prin unul dintre fondatorii ei, Radu Borza, a dezvoltat aplicația Cusurgiu și baza de date aferentă. În cadrul proiectului, au fost adunate fragmente de text din presa online care conțin greșeli sau abateri lingvistice. Din echipa proiectului, alcătuită din lingviști ai institutului și membri ai asociației, o contribuție semnificativă au avut Iuliana Chiricu, Octavian Mocanu, Irina Lupu și Anca Alexandru.

Faptele de limbă prezentate aici sunt preluate din baza de date a aplicației Cusurgiu în care au fost adunate până acum peste 1000 de asemenea fragmente. Pe baza acestora a fost făcut un prim raport numit *Monitorizarea presei. Rezultatele din perioada iunie 2021 – iunie 2022*, disponibil online⁴, și care poate fi consultat pentru mai multe detalii decât cele oferite în acest studiu.

Acest articol conține o secțiune care prezintă pe scurt aplicația, urmată de secțiunea principală, dedicată analizei faptelor de limbă înregistrate, pentru a se încheia cu concluzii.

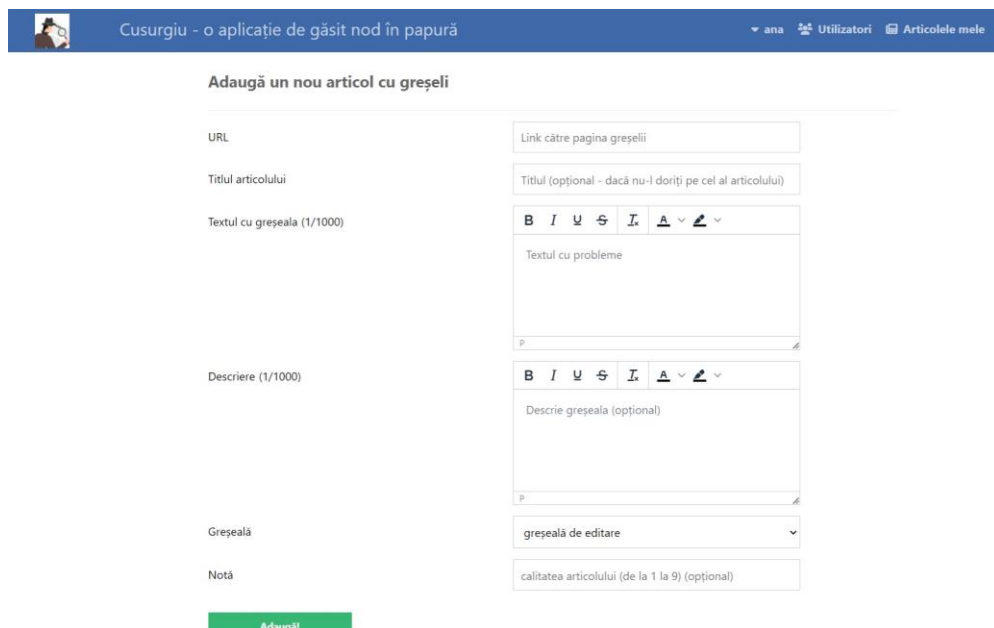
2. APLICAȚIA CUSURGIU

Numele aplicației, Cusurgiu, a fost ales cu intenția de a transmite jurnaliștilor faptul că utilizatorii ei înțeleg că foarte multe dintre greșelile semnalate sunt „scăpări” de redactare și că demersul ar putea însemna „a căuta nod în papură”, dar însăși existența aplicației îi îndeamnă pe jurnaliști să corecteze aceste greșeli înainte ca articolele să ajungă la public.

Aplicația se află pe site-ul cusurgiu.ro și are următoarea pagină de acces:

⁴ Raportul poate fi accesat pe site-ul Antenei 3 la linkul prescurtat <https://bit.ly/3qcWF3k>.

Cu ajutorul acestei aplicații, fiecare utilizator înscrie, în câmpurile formularului redat mai jos, linkul articolului, titlul acestuia (facultativ), fragmentul care conține greșeala semnalată, descrierea greșelii, tipul de greșeală și o notă numerică de evaluare pentru întregul articol (facultativ).

Cusurgiu - o aplicație de găsit nod în papură

▼ ana Utilizatori Articolele mele

Adaugă un nou articol cu greșeli

URL

Titlul articolului

Textul cu greșeala (1/1000)

B I U S I A

Descriere (1/1000)

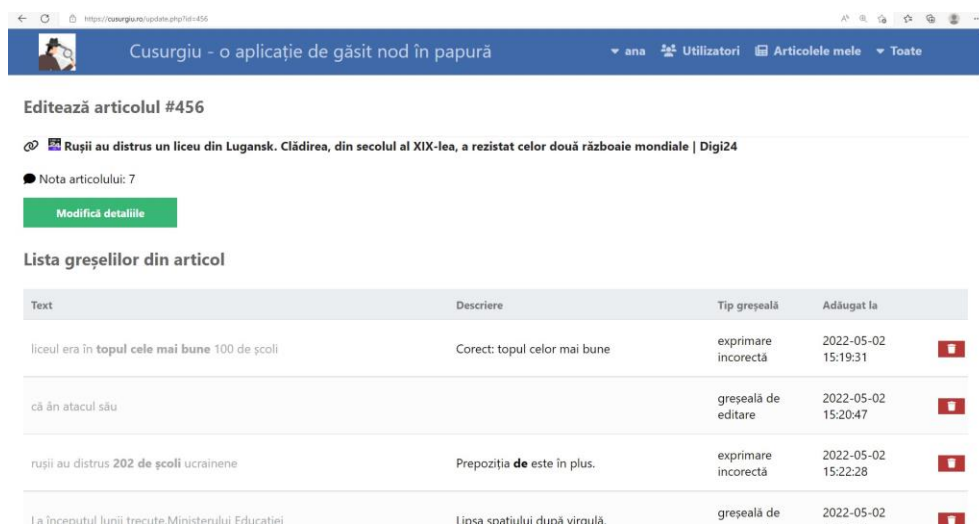
B I U S I A

Greșeală

Notă

Adaugă!

Sub un articol pot fi grupate mai multe greșeli:

Cusurgiu - o aplicație de găsit nod în papură

▼ ana Utilizatori Articolele mele Toate

Editează articolul #456

Rușii au distrus un liceu din Lugansk. Clădirea, din secolul al XIX-lea, a rezistat celor două războaie mondiale | Digi24

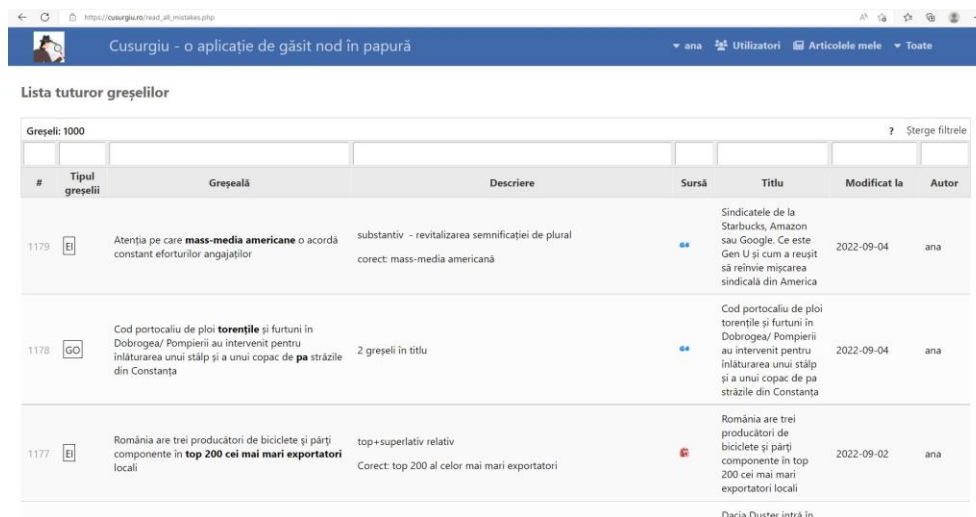
Nota articolului: 7

Modifică detaliile

Lista greșelilor din articol

Text	Descriere	Tip greșeală	Adăugat la
liceul era în topul cele mai bune 100 de școli	Corect: topul celor mai bune	exprimare incorectă	2022-05-02 15:19:31
că în atacul său		greșeală de editare	2022-05-02 15:20:47
rușii au distrus 202 de școli ucrainene	Prepoziția de este în plus.	exprimare incorectă	2022-05-02 15:22:28
La începutul lunii trecute. Ministerului Educatiei	Lipsa soatului două viroulă.	greșeală de	2022-05-02

Baza de date astfel construită poate fi consultată urmărindu-se diferite criterii: tipuri de greșeală, publicație, dată de raportare etc.:

The screenshot shows a web browser window with the URL https://cusurgiu.ro/head_all_mistakes.php. The page title is "Cusurgiu - o aplicație de găsit nod în papură". The navigation bar includes "ana", "Utilizatori", "Articolele mele", and "Toate". The main content area is titled "Lista tuturor greșelilor" and shows a table of errors. The table has columns: #, Tipul greșelii, Greșeală, Descriere, Sursă, Titlu, Modificat la, and Autor. There are 1000 errors in total, and the table is filtered to show 3 results.

#	Tipul greșelii	Greșeală	Descriere	Sursă	Titlu	Modificat la	Autor
1179	[E]	Atenția pe care mass-media americane o acordă constant eforturilor angajaților	substantiv - revitalizarea semnificației de plural corect: mass-media americană	64	Sindicatul de la Starbucks, Amazon sau Google. Ce este Gen U și cum a reușit să reinvie mișcarea sindicală din America	2022-09-04	ana
1178	[GO]	Cod portocaliu de ploaie torentile și furtuni în Dobrogea/ Pompierei au intervenit pentru înălțarea unui stâlp și a unui copac de pa străzile din Constanța	2 greșeli în titlu Corect: top 200 al celor mai mari exportatori	64	Cod portocaliu de ploaie torentile și furtuni în Dobrogea/ Pompierei au intervenit pentru înălțarea unui stâlp și a unui copac de pa străzile din Constanța	2022-09-04	ana
1177	[E]	România are trei producători de biciclete și părți componente în top 200 cei mai mari exportatori locali	top+superlativ relativ Corect: top 200 al celor mai mari exportatori	64	România are trei producători de biciclete și părți componente în top 200 cei mai mari exportatori locali	2022-09-02	ana

Dacia Duster intră în

Trebuie să precizăm că aplicația este în curs de dezvoltare, urmând ca unele funcții să fie implementate pe parcurs sau chiar să se facă modificări semnificative față de varianta actuală.

Redacțiilor interesate li se poate da acces în această bază de date la greșelile care le privesc.

3. TIPURI GENERALE DE GREȘELI

Diversitatea și numărul greșelilor din presă sunt atât de mari, încât este foarte dificil să facem o sinteză a lor și cu atât mai puțin o descriere amănunțită în spațiul acestui articol. Din acest motiv, în ceea ce urmează am încercat să extragem din multitudinea de date câteva fenomene de limbă, care coagulează anumite tipuri de greșeli. Am lăsat la o parte un număr mare de erori ocazionale, manifestate la toate nivelurile limbii (ortografie, morfologie, sintaxă etc.), care pot fi studiate cu ajutorul bazei de date și al raportului menționat mai sus, pentru a ne concentra asupra decelării unor direcții generatoare de erori, care caracterizează presa digitală.

Fragmentele date ca exemple sunt urmate de domeniul ziarului-sursă și de numărul greșelii, marcat cu #, din baza de date a aplicației Cusurgiu, iar după simbolul // oferim varianta corectă.

3.1. ERORI DE TEHNOREDACTARE

Erorile de tehnoredactare sunt cele mai numeroase. Dacă ne raportăm la factorii care influențează limbajul presei discutați de Jacquet (2020), în producerea lor este posibil să intervină constrângerile de producție, instrumentele utilizate și organizarea muncii jurnaliștilor. Constrângerile de producție vizează, printre altele, viteza de redactare și cantitatea textului redactat: cu cât se scrie mai repede și mai mult, cu atât se înmulțesc greșelile și se scurtează timpul necesar recitirii textului, până se ajunge ca textul să nu mai fie recitit. Un rol semnificativ îl au însă instrumentele utilizate. Multe dispozitive electronice nu au caracterile necesare, de pildă unele modele de iPad nu au ghilimelele românești și linia de pauză. Scrierea se face de la tastatură, iar aceasta favorizează erori în acționarea tastelor, mai ales odată cu creșterea vitezei de dactilografieră. Pe tastaturile care nu sunt specifice limbii române, scrierea literelor cu diacritice presupune un mic efort mental suplimentar. Prin intermediul dispozitivelor electronice, jurnaliștii pot utiliza aplicații, mai mult sau mai puțin performante, care pot ajuta foarte mult, dar ale căror rezultate nu sunt perfecte și necesită stringent o verificare, cum sunt cele de completare automată a cuvintelor, de inserare de diacritice, de traducere automată sau corectoarele ortografice. În privința organizării muncii, redacțiile nu mai apelează la corectori umani, nu pun la dispoziție echipamente performante, care ar obliga munca, din ce în ce mai puțin agreată, în birourile redacției, așa încât jurnaliștii își editează textele de la distanță, de multe ori cu ajutorul telefonului.

În ceea ce urmează încercăm să grupăm greșelile de tehnoredactare pe trei mari direcții, care afectează practica lingvistică a jurnaliștilor.

3.1.1. Omiterea diacriticelor

Este bine știut că diacriticele au rol distinctiv sub aspect atât lexical, deosebind cuvintele semantic (cf. *ține/tine*, *rău/râu*, *desert/deșert*, *fată/față/făță* etc.), cât și morfologic, deosebind formele flexionare (*fată/fata*, *agață/agăța*, *omorî/omori* etc.). Scrierea fără diacritice se practică foarte frecvent în mediul digital⁵ – în primul rând din comoditate și în al doilea rând din cauza instrumentelor electronice care nu au caracterile necesare – și nu ridică în general probleme de dezambiguizare pentru un receptor uman, deși de multe ori creează disconfort. Totuși asemenea texte „mutilează” limba română, iar folosirea diacriticelor, cel puțin de către entitățile publice, este obligatorie prin lege (DOOM 3: 52).

În presa online, se poate spune că diacriticele sunt folosite haotic⁶: există jurnaliști care le folosesc corect, alții care nu le folosesc, iar alții, prea mulți, care

⁵ Faptul că se scrie foarte frecvent fără diacritice a făcut ca numeroase aplicații informatice să fie adaptate (și/doar) la scrierea fără diacritice. De pildă, multe motoare de căutare recunosc cuvintele scrise fără diacritice, iar multe formulare de pe diferite site-uri nu permit decât scrierea fără diacritice.

⁶ Haosul este amplificat de faptul că există redacții care nu s-au conformat reformei ortografice din 1993 și că în presa românească sunt practicate patru tipuri de scrieri: 1. cea normată, cu *ă*, e.g.

scriu inițial fără diacritice și le introduc ulterior manual sau automat sau care, obișnuiți fiind să scrie fără diacritice, nu-și controlează foarte bine acest reflex. Această a treia categorie produce texte cu diacritice puse parțial sau greșit și cu foarte multe greșeli supărătoare exemplificate în continuare:

– exprimări nefirești:

„Acea este o **baza sportiva** închiriată” (stiripesurse.ro, #799) // *bază sportivă*;
 „dar **Puțin** nu i-a permis” (g4media.ro, #811) // *Putin*; „USR se va asigura că România nu **aluneca** pe o pantă iliberală” (g4media.ro, #366) // *alunecă*; „dintr-o unitate **militara** în alta” (digi24.ro, #873) // *militară*;

– violarea sintaxei prin utilizarea conjuncției *că* + conjunctiv / *ca* + indicativ:

„va investi tot ce are **pentru că** Ucraina **să-și revină**” (digisport.ro, #736) // *pentru ca*; „există un risc **că** hackerii **să atace**” (digi24.ro, #871) // *ca*; „se așteaptă **că** numărul acestora **să crească**” (businessmagazin.ro, #125) // *ca*; „să pară **ca sunt** unul opusul celuilalt și **ca ei sunt** cele două alternative” (g4media.ro, #221) // *că*; „Sunt convins **ca** astfel de evenimente **ar fi atras** mai mult atenția” (antena3.ro, #169) // *că*; „am fost de acord **ca** orice efort, chiar dacă include armament, **nu trebuie irosit**” (g4media.ro, #851) // *că*.

3.1.2. Formele flexionare nu corespund relațiilor sintactice

Scrierea unui text presupune de multe ori reformulări, care pot duce la exprimări greșite dacă reformulările nu sunt integrate sintactic în textul deja scris. Numărul mare de greșeli, în general, duce la concluzia că jurnaliștii nu-și recitesc articolele nici înainte de publicare, dar nici după aceea, deși mediul digital le-ar permite corectarea ulterioară a textelor. Greșelile legate de flexiune pot privi folosirea substantivelor la cazuri nepotrivite în context sau la dezacorduri, după cum sunt exemplificate în continuare:

– categoria cazului:

„**Crește salariului** minim” (stirileprotv.ro, #532) // *salariul*; „**Numirea un** PSD-ist” (digi24.ro, #498) // *unui*; „**potrivit mai multe** surse diplomatice” (libertatea.ro, #947) // *mai multor*; „administrarea **cele** de-a treia **doză** de vaccin” (ziare.com, #138) // *doze*;

– dezacordul adjectivelor pronominale și calificative:

„Lupta **unui navetiste** cu sistemul” (g4media.ro, #214) // *unei*; „pentru a scurta **toate timpii**” (digi24.ro, #858) // *toți*; „**Numărul mari** de victime” (hotnews.ro, #771) // *mare*; „dacă aceste **coduri digital** au fost furate” (alephnews.ro, #273) // *digitale*;

– dezacordul dintre subiect și predicat:

kârgâz; 2. cu *â*, care fără semnul diacritic devine *a*: *kargaz*; 3. cea după norma anterioară, cu *î*: *kîrgîz*; 4. cu *î*, care fără semnul diacritic devine *i*: *kirgiz*. Acest aspect nu este discutat în acest articol.

„manifestările **era** asemănătoare cu cele de acum” (libertatea.ro, #278) // *erau*;
 „Turcia **au arestat** un bărbat” (g4media.ro, #387) // *a arestat*; „prețurile locuințelor **a crescut** constant” (evz.ro, #442) // *au*.

3.1.3. Omiterea cuvintelor scurte

Deși greșelile de tehnoredactare datorate grabei sunt extrem de diverse: cuvinte în plus, în minus sau scrise greșit, dintre acestea ne-a atras atenția numărul mare de omisiuni ale cuvintelor cu corp fonologic redus: auxiliare, clitice pronominale, prepoziții sau conjuncții, după cum se poate vedea în exemplele următoare:

– forme verbale cu clitice omise:

„să amâne **ori împiedice** orice negociere” (g4media.ro, #373) // *să*; „Seara, **informația fost** confirmată de premierul polonez” (libertatea.ro, #847) // *a*; „**pentru conduce** operațiuni” (adevarul.ro, #807) // *a*; „Nu trebuie **să mirăm** că” (libertatea.ro, #510) // *ne*; „Mașinile [...] **vor mutate** în fabricile BMW” (mediafax.ro, #227) // *fi*; „șeful statului și **guvernul au** făcut până acum aproape nimic” (g4media.ro, #193) // *nu*;

– prepoziții omise:

„descurajarea **consumului alcool**” (g4media.ro, #216) // *de*; „intenția guvernului **Boc a** recalcula pensiile militarilor.” (fanatik.ro, #78) // *de*; „Generalii ar **complota** FSB pentru a-l înlătura pe Putin” (ziare.com, #906) // *cu*;

– conjuncții omise:

„Un câine din SUA și-a salvat stăpânul după ce **s-a dus i-a adus** pe polițiști la locul accidentului” (stirileprotv.ro, #493) // *s-a dus și i-a adus*; „**Considerăm am adoptat** sancțiunile majore” (digi24.ro, #829) // *Considerăm că am adoptat*;

Toate greșelile prezentate mai sus sunt greșeli evidente, care pot fi corectate la o citire mai atentă a textelor înainte de publicare. În continuare prezentăm cazuri de abateri de la normă care sunt mai mult sau mai puțin conștiente și care impun o anumită analiză lingvistică din partea autorului.

3.2. ERORI DE ANALIZĂ LINGVISTICĂ

3.2.1. Problema numărului de *i*-uri de la sfârșitul unui cuvânt

Relativ mulți jurnaliști au probleme în a stabili câte *i*-uri să pună la finalul unei forme flexionare, părând să stabilească numărul lor după pronunția pe care o asociază cuvântului respectiv. Însă așa cum se poate constata în DOOM 3 (p. 48) litera *i* are unul dintre cele mai mari grade de ambiguitate în privința pronunțării, fapt pentru care stabilirea numărului corect de *i*-uri trebuie făcută pe baza unei analize morfematice. Astfel, într-o asemenea secvență, analizată de la stânga la dreapta, primul trebuie identificat *i*-ul din rădăcină sau sufixul de conjugare, apoi

i-ul corespunzător desinenței de plural sau celei de persoană (în cele mai multe cazuri, de persoana a doua singular), apoi articolul enclitic. Ratări în această analiză duc la greșeli precum:

- „declarațiile tatălui ei, **declarați** în care” (playtech.ro, #380) // *declarații* (lipsește desinența de plural); „în **asigurarea calități**” (edupedu.ro, #586) // *asigurarea calității* (lipsește articolul enclitic); „nu avuseseră **copiii** cu alergii în grădiniță” (digi24.ro, #195), // *copii* (este în plus articolul enclitic); „fructele sunt mai ieftine la vecinii **noștrii**” (playtech.ro, #296) // *noștri* (apare un *i* parazitar; adjectivele posesive terminate în *i* se scriu cu unul singur).

În legătură cu verbul, cel mai des este pus un *i* în plus la forma de infinitiv din componența viitorului sau a condiționalului:

„tu **vei ști**” (alephnews.ro, #651) // *vei ști*; Team Spirit **va primii** 18,2 milioane de dolari” (mediafax.ro, #180) // *va primi*; „Dacă firma mea ar face parte dintr-o societate mai mare, **n-aș ști**” (digi24.ro, #982) // *n-aș ști*.

3.2.2. Problema articolului genitival și a celui demonstrativ

Tipurile de greșeli privind articolul genitival raportate de Teleoacă (2003: 155) se regăsesc și în baza de date Cusurgiu. Unul dintre acestea este *dezacordul dintre articolul genitival și substantivul determinat*:

„**autor a** mai multor cărți” (g4media, #593) // *al*; „în **mâinile** consilierilor generali și **a** factorului politic” (digi24.ro, #540) // *ale*; „**angajații** Primăriei Capitalei și **a** unor instituții din subordine” (digi24.ro, #544) // *ai*.

Acest tip de dezacord presupune, cu o frecvență semnificativă, folosirea formei invariabile *a* indiferent de genul sau numărul substantivului la care se referă. Se constată astfel o tendință de renunțare la acord. Acest fapt poate avea drept cauză analogia cu prepoziția *a* care marchează raportul genitival pe lângă cuvinte fără flexiune cazuală, e.g. *părerile a mulți oameni*, confundându-se așadar forma de articol genitival *a* cu prepoziția omonimă. Pentru că prepoziția poate fi precedată de un substantiv articulat enclitic, pe când articolul genitival, nu, este probabil ca această confuzie între articol și prepoziție să ducă și la *folosirea parazitară a articolului genitival imediat după un substantiv articulat enclitic*:

„ci de a evita **grăbirea a unor** astfel de procese” (digi24.ro, #896) // *grăbirea unor*; posibilitatea **readucerii a concepțiilor** naziste” (libertatea.ro, #648) // *readucerii concepțiilor*;

Această confuzie se poate manifesta, mult mai rar, și în celălalt sens, când se folosește *articol genitival (acordat) înaintea unor forme fără flexiune cazuală* (ca în cazul numeralelor):

„cele **ale două** organizații” (libertatea.ro, #828) // *a două*.

Pe de altă parte, cercetarea de față a înregistrat folosirea unei forme morfologice inexistente în limba română, anume *ale* ca articol genitival de feminin singular acordat cu substantive la cazul genitiv-dativ. Aceasta a fost creată probabil, prin analogie, după modelul tipic al identității între forma de plural a unui substantiv/ adjectiv feminin și cea de genitiv-dativ singular (e.g. (*niște/unei*) *fete frumoase*):

„potrivit unei postări **ale** sale pe Twitter” (hotnews.ro, #986) // *unei postări a sale*; unei decizii interpretative **ale** Curții Constituționale” (g4media.ro, #364) // *decizii interpretative a Curții Constituționale*; „manifestarea unei afecțiuni **ale** sistemului digestiv” (bzi.ro, #990) // *unei afecțiuni a sistemului digestiv*.

O greșeală recurentă vizează confuzia dintre articolul demonstrativ (acordat) *cel* și formantul omonim de superlativ relativ (invariabil) al adverbului: ***Cei mai bine pregătiți (elevi) au reușit.*** vs *Elevii cel mai bine pregătiți au reușit.* Unii jurnaliști utilizează forma invariabilă *cel* a superlativului relativ al adverbului la începutul unui grup nominal ignorând faptul că, în anumite contexte, nominalul respectiv trebuie să aibă articulare definită (DOOM 3: 168):

„Letonia, una dintre **cel mai puțin vaccinate țări** din UE, intră în lockdown” (libertatea.ro, #213) // *cele mai puțin vaccinate țări*; „Juventus, **cel mai bine cotate echipă** din Serie A” (gsp.ro, #983) // *cea mai bine cotată echipă*; „aceste cuvinte, care sunt probabil **cel mai des folosite comenzi**” (mediafax.ro, #984) // *cele mai des folosite comenzi*. Este întâlnită și greșeala inversă, când *cel* este acordat nejustificat: „obiectele preistorice **cele mai sofisticat decorate**” (rfi.ro, #625) // *cel mai sofisticat decorate*; „forma **cea mai des folosită**” (hotnews.ro, #385) // *cel mai des folosită*.⁷

3.3. ABATERI DATORATE INFLUENȚEI LIMBII ENGLEZE

În era globalizării, a multinaționalelor și a comunicării digitale, în care limba engleză este *lingua franca*, influența utilizării limbii engleze asupra limbajului nativ este inevitabilă. Pentru mulți vorbitori, inclusiv jurnaliști, limba engleză ocupă un loc important în felul în care ei își concep personalitatea lingvistică și profesională. Unele persoane ar putea gândi că a arăta că știi engleză lasă o impresie bună, iar dacă arăți că nu te poți despărți de ea nici când vorbești limba nativă este și mai bine. Însă există și cazuri când unele persoane au pur și simplu dificultăți să controleze interferența dintre limba nativă și engleză în practica lor lingvistică, ceea ce duce la producerea de greșeli de exprimare sau la abateri

⁷ Pentru a stabili forma corectă dintre *cel* acordat și *cel* invariabil din cadrul unui grup nominal se poate aplica testul suprimării adverbului la superlativ. Dacă această suprimare produce un enunț gramatical atunci *cel* este invariabil (adică ține strict de adverb și nu trebuie acordat). De pildă, dacă aplicăm acest test în enunțul „dintre obiectele preistorice cele mai sofisticat decorate” se obține structura corectă gramatical: „unul dintre obiectele preistorice decorate”, deci *cel* ține exclusiv de superlativul adverbului și nu trebuie acordat. În schimb aplicând această suprimare în enunțul „Juventus, cel mai bine cotate echipă din Serie A” se obține formularea negramaticală „Juventus, cotate echipă din Serie A”, așadar *cel* trebuie acordat.

semnificative de la uz. De aceea influența aceasta este văzută, în multe țări, de către specialiști și public, drept cauză pentru o degradare a limbii țării respective, în general, și a limbajului presei, în particular.

În ceea ce urmează, încercăm să trasăm câteva linii de influență a limbii engleze care duc la abateri de la norma și uzul limbii române, deși trebuie subliniat că în unele cazuri nu se poate determina cu certitudine dacă un fapt de limbă se datorează acestei influențe sau are alte cauze.

3.3.1. Nume proprii (transcrise)

Așa cum a fost semnalată și criticată și în DOOM 3 (p. 89), una dintre liniile de influență, destul de bine conturată, constă în preluarea numelor proprii așa cum au fost găsite în surse sau doar parțial adaptate, chiar dacă formele adaptate limbii române fie au fost deja înregistrate (cum e cazul lui *Joseph* în loc de *Iosif*, *Chekhov* în loc de *Cehov* ș.a.), fie pot fi obținute prin regulile de transcriere propuse în DOOM 3 și în alte lucrări. Exemplele pot pleca de la nume de personalități bine cunoscute – ce-i drept, nume oarecum internaționalizate – precum Djokovic (tenismen) pentru Djokovici sau Vucic (președintele Serbiei) pentru Vucici, dar și multe alte nume, precum cele din exemplele următoare:

„**Joseph** Stalin, liderul Uniunii Sovietice” (adevarul.ro, #963) // *Iosif*; „**Dynamo Kyiv** a suferit a doua înfrângere în campionat.” (sport.ro, #1188) // *Dinamo Kiev*; „**Yaroslava Mahuchikh**” (digisport.ro, #755) // *Iaroslava Mahucih*; „**Nikolai Trubetzkoy**” (europeanlibera.org, #696) // *Trubețkoi*; „**Andrei Sukhovetsky**” (hotnews.ro, #739) // *Suhovețki*; „**Vitaly Gerasimov**” (mediafax.ro, #1173) // *Vitali Gherasimov*; „Incendiile din regiunea **Krasnoyarsk**” (ziare.ro, #904) // *Krasnoiarsk*.

Influența englezei se face vizibilă prin folosirea lui *y* în loc de *i*, a lui *tz/ts* în loc de *ț*, a grupului *ge* în loc de *ghe*, *chi/che* în loc de *ci/ce*, *kh* în loc de *h* etc.

Uneori sursa englezească și traducerea automată pot duce la situații hilare, ca în următoarele două exemple:

1. „Complexul hotelier «Grădina bunicii» este situat în apropiere de satul **Dream**, la 7 kilometri de Kiev, pe autostrada Jitomir.” (ziare.com, #914) și 2. „Furnizorii activi de arme letale pentru regimul nazist de la Kiev sunt: Republica Cehă, Polonia, Slovenia, **Curcan**, Germania, Statele Unite ale Americii.” (ziare.com, #849).

În primul exemplu numele satului ucrainean, Мрія, care înseamnă „vis” în limba de origine, a fost tradus în engleză cu *Dream* și preluat ca atare în textul românesc în loc de *Mria*, iar în al doilea exemplu, englezescul *Turkey* a fost tradus în română cu „**Curcan**” (traducere valabilă pentru substantivul comun englezesc) în loc de *Turcia*.

3.3.2. Construcții cu superlativul relativ adjectival

În mod tradițional superlativul relativ al adjectivului contribuie la gradualizare și exprimă atingerea celui mai înalt nivel al unei însușiri atribuite unui obiect dintr-un

grup. După model englezesc însă superlativul relativ al adjectivului a căpătat o nouă valoare semantică într-o construcție în care este postpus unui numeral ordinal, exprimând criteriul după care se face o ierarhizare. Răspândirea acestei construcții este favorizată de comoditatea în exprimare și de concizia ei:

„**Al patrulea cel mai mare poluator** mondial cu dioxid de carbon face un anunț surpriză” (antena3.ro, #334) // *al patrulea poluator mondial cu dioxid de carbon ca mărime*; „**A cincea cea mai îndoliată** țară de pe planetă din cauza pandemiei” (libertatea.ro, #1174) // *A cincea țară de pe planetă ca grad de îndoliere*; „Vermont a avut **a 12-a cea mai mare rată** de cazuri noi de COVID-19 din SUA.” (g4media.ro, #368) // *Vermont a avut a 12-a rată de cazuri noi de COVID-19 din SUA*.

O construcție similară este alcătuită din centrul substantival *top* urmat de un numeral cardinal care indică numărul de poziții din top și de un grup nominal conținând un superlativ relativ, care precizează criteriul de realizare a topului:

„în **top 100 cele mai mari firme** din România” (businessmagazin.ro, #1175) // *topul 100 al celor mai mari firme*; „Dacia Duster intră în premieră în **top 10 cele mai vândute SUV-uri** în Germania.” (digi24.ro, #1176) // *topul 10 al celor mai vândute SUV-uri*; „în **top 200 cei mai mari exportatori locali**” (zf.ro, #1179) // *topul 200 al celor mai mari exportatori*.

3.3.3. Separarea prin spațiu a prefixelor și prefixoidelor de bază

Prefixe și prefixoide precum *super*, *ultra*, *quasi*/*cvasi* sau *mega* sunt adjective în engleză, iar unele sunt adjective invariabile și în română (e.g. *anti*, *mega*, *super* etc.). În engleză acestea apar în mod obișnuit înaintea substantivului determinat ca orice adjectiv, însă acest mod de scriere (în poziție antepusă și separate prin spațiu de substantiv) s-a răspândit și în română, după cum se poate vedea în exemplele următoare:

„duritatea mesajului **anti american**” (g4media.ro, #661) // *antiamerican*;
 „construcția unui **mega proiect** imobiliar” (economedia.ro, #865) // *megaproiect*;
 „planeta 55 Cancri e **super fierbinte**” (descoperă.ro, #956), *super-fierbinte/superfierbinte*;
 „**Super promoție** care te încurajează” (realitatea.net, #957), // *super-promoție/superpromoție*;
 „acest kit **ultra modern**” (antena3.ro, #958), corect: *ultramodern*;
 „viața a revenit la o **cvasi normalitate**” (g4media.ro, #921) // *cvasinormalitate*.

Aceste elemente nu pot fi considerate adjective invariabile, pentru că adjectivele de acest tip sunt totdeauna postpuse pentru a nu bloca flexionarea substantivului (de pildă, în prezența unui adjectiv invariabil antepus, substantivul-centru nu ar putea fi articulat enclitic). Abaterea pe care o produce influența englezei constă în tratarea unor prefixe sau prefixoide drept adjective invariabile (de exemplu, *cvasi* sau *mega* – spre deosebire de *super* sau *ultra* – nu sunt adjective în română) și plasarea lor în poziție prenominală.

Trebuie adăugat că acest fenomen destul de răspândit poate fi influențat și de faptul că în presa digitală, foarte frecvent, cratima este suprimată acolo unde trebuie să apară:

„Le plimbă **de colo colo**” (hotnews.ro, #656) // *de colo-colo*; „**astă vară**” (adevarul.ro, #242) *astă-vară*; „**fast food**” (alephnews.ro, #672) // *fast-food*; „**prim ministru**” (hotnews.ro, #657; g4media.ro, #46, #922) // *prim-ministru*;

sau este prezentă contrar normei, de pildă la adăugarea articolului enclitic sau a desinenței de plural la cuvintele străine terminate în litere care se pronunță ca în română:

„**Kremlin-ul(ui)**” (pressone.ro, #707, #708) // *Kremlinul(ui)*; „**shooting-urile**” (a1.ro, #668) // *shootingurile*; „**cloud-ul** guvernamental” (hotnews.ro, #779) // *cloudul*; „**summit-ului**” (antena3.ro, #335) // *summitului*.

3.3.4. Suprimarea conjuncției *că* după verbe de „informare”

În limba engleză, conjuncția *that* poate fi suprimată după verbele uzuale de „informare” (i.e. verbe *dicendi*, de opinie, de asertare etc.), precum *a spune*, *a gândi*, *a sugera* etc. În urma monitorizării, am înregistrat suprimarea lui *că* (echivalentă cu englezescul *that*) după verbe ca *a spune*, *a anunța*, *a indica*, *a considera*, *a nega* ș.a., ca în exemplele următoare:

„Mary Civiello, [...], **a spus a fost egalitate** în privința afișării puterii de către cei doi lideri.” (digi24.ro, #72) // *a spus că a fost egalitate*; „**indicându-le au liber** să plece înspre vest” (adevărul.ro, #252) // *indicându-le că au liber*; „**Considerăm am adoptat** sancțiunile majore” (digi24.ro, #829) // *Considerăm că am adoptat*; „Gigantul jocurilor online care dezvoltă Fortnite **anunță va dona** încasările” (g4media.ro, #759) // *anunță că va dona*; „Ambasada Rusiei la Londra **a negat bombardamentul** maternității din Mariupol a vizat civili.” (g4media.ro, #729) // *a negat că bombardamentul*; „Nu în ultimul rând, Turcia **a anunțat va implementa** Convenția de la Montreux” (digi24.ro, #700) // *a anunțat că va implementa*.

Trebuie menționat că nu se poate stabili cu precizie dacă omiterea conjuncției *că* se datorează influenței englezești sau se înscrie în abaterea mai generală întâlnită în presă, de a omite cuvintele cu corp fonologic redus, așa cum s-a prezentat mai sus.

3.3.5. Lipsa morfemelor flexionare adăugate cu cratimă

Sub aflulxul de sigle și nume proprii străine care au formă invariabilă, s-a renunțat la utilizarea morfemelor flexionare adăugate cu ajutorul cratimei, probabil tot după modelul englezesc, fapt susținut și de tendința minimului efort. De pildă, formulări precum *CEO-ul (companiei / lui) Ryanair* sau *programele BBC-ului* sunt concurate sau chiar înlocuite de cele de tipul *CEO Ryanair*, respectiv *programele*

BBC. Această preferință a fost semnalată și de Teleoacă (2003: 163) și acceptată de DOOM 3. Ce nu recomandă însă DOOM 3 (p. 172) este folosirea fără flexiune a cuvintelor flexionabile, care acum este frecventă, ca în *reporterii Realitatea (TV)* în loc de *reporterii Realității (TV)* / *reporterii postului Realitatea (TV)* sau *jurnaliștii Libertatea* în loc de *jurnaliștii Libertății*. Utilizarea fără flexiune a numelor proprii s-a extins până la formulări cu totul neacceptabile:

„Audi și Porsche se vor alătura **Formula 1**” și „Diess a declarat luni că **pregătirile Porsche** pentru intrarea în Formula 1 au fost puțin mai concrete” (g4media.ro, #884) // *Formulei 1*, respectiv *pregătirile de la Porche*; „**președintele Federația Națională** a Asociațiilor de Părinți” (alephnews.ro, #644) // *președintele Federației Naționale*; „discută despre **reconstruirea Ucraina**” (g4media, #853), // *reconstruirea Ucrainei*.

Este limpede că nici în acest caz nu se poate stabili exact în ce măsură această abatere se datorează influenței englezești sau fenomenului destul de larg răspândit în presă de a nu marca corect relațiile sintactice prin flexiunea cazuală, cum s-a descris în secțiunea 3.1.2.

4. CONCLUZII

Acest studiu a rezultat dintr-un proiect conceput pentru a veni în sprijinul publicului, prin care este monitorizată calitatea limbajului utilizat în presă. În cadrul acestui proiect a fost dezvoltată aplicația Cusurgiu (cusurgiu.ro) în a cărei bază de date au fost înregistrate numeroase fragmente culese din articole de presă care conțin probleme de limbă, analizate ulterior într-un raport dat publicității. Se preconizează ca această aplicație să fie accesibilă publicului larg.

Fără a intra în foarte multe detalii, studiul de față a încercat să schițeze o serie de tipuri de greșeli, frecvent întâlnite în limbajul presei. Studiul mai pune în discuție și unele erori de analiză lingvistică ale autorilor sau abateri datorate influenței limbii engleze. Toate acestea, prin frecvența lor ridicată, lasă impresia generală că limbajul presei nu se ridică la standardul de calitate dorit de public, dar ele pot fi evitate, dacă sunt conștientizate de către jurnaliști. Astfel, este necesar să se acorde mai mare atenție la folosirea diacriticelor, la marcarea relațiilor sintactice prin flexiune și acord, la evitarea suprimării cuvintelor scurte etc.

SIGLĂ

DOOM 3 – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (coord. Ioana Vintilă-Rădulescu), ediția a III-a revăzută și adăugită. București: Univers Enciclopedic Gold, 2021.

BIBLIOGRAFIE

- Bell, A., 1998, „Language and the Media”. *Annual Review of Applied Linguistics*, nr. 15, 23–41.
- Borțun, D., 2015, *Mareea neagră: limba română sub asediu. Greșeli de exprimare în mass-media din România*. Editura Tritonic.
- Codău, Al., 2018, *Limbaajul presei scrise din România în contextul crizei mediatice*. Editura Universitară.
- Jacquet, A., 2020, *Journalistes web et langue française. Entre devoir professionnel et contraintes de production*. Éditions de l'Université de Bruxelles.
- Pisarek, W., P. Barczyszyn-Madziarz, 2014, „Polish media studies between past and future. The role of the Press Research Centre (OBP) in Cracow”. *Central European Journal of Communication*, 12, 137–150.
- Reinke, K., 2005, *La langue à la télévision québécoise: aspects sociophonétiques*. Québec: Office québécois de la langue française.
- Teleoacă, D., 2003, „Greșeli morfosintactice în presa scrisă actuală din România”. LR 52 (4), 153–167.
- Vintilă-Rădulescu, I., 2009, „Limba presei românești de astăzi – o limbă de lemn?”, în Ilie Rad (coord.), *Limba de lemn în presă*. București: Tritonic, 328–342.

ABOUT LANGUAGE ERRORS OF THE DIGITAL MASS MEDIA

Abstract

This article brings into discussion the quality of the Romanian language in the digital mass media. It presents the achievements of a mass-media language monitoring project, which involves the development of a dedicated application, described in the article, and the recording in its database of numerous quotations with language problems. Based on the registered facts, the article tries to summarize some benchmarks regarding the state of the language in the online mass media by clustering linguistic deviations into three categories: technical editing mistakes, linguistic analysis errors, and deviations due to the influence of the English language.